

ČEKAJUĆI ODLUKU O MUSLIMANSKOM GREENWICHU

Prof. dr. Enes KARIĆ

Sažetak

U ovom eseju autor se bavi nužnošću uspostavljanja jednog jedinstvenog mjesečevog (lunarnog) kalendara za muslimanski svijet (kao i za muslimanske zajednice). Kalendar bi se uspostavio na osnovu astronomskih proračuna, a sve u svrhu sinhroniziranog početka posta uz ramazan, te sinhroniziranog početka dva Bajrama i obreda hadža.

Autor podsjeća da je muslimanski svijet od samih početaka poštovao solarni kalendar i poštuje ga i danas. Prema kretanju sunca određuje se početak namaza ili islamskih "molitvi", i mnogo šta drugog djeluje i odvija se u islamskom svijetu u skladu sa solarnim (danas gregorijanskim) kalendarom, red vožnje, trgovačke transakcije, kursne liste itd.

Nužno je, stoga, da jedna jedinstvena astronomska opservatorija uredno servisira mjesečev ili lunarni kalendar za muslimane diljem svijeta.

Autor se nada da će muslimanski autoriteti smoci snage da postignu jedan takav lunarni kalendarski konsenzus, baš kao što imaju konsenzus i oko solarnog gregorijanskog kalendara.

I

*Annales Royales:***Iz Bagdada stiže sat na dar Karlu Velikom**

Na velikim simpozijumima po islamskom svijetu muslimanski profesori se diče svojom zlatnom prošlošću, redovito makar jedan od njih spominje kako je halifa Haruni Rešid poslao veliki sat Karlu Velikom i cijeloj tadašnjoj *mračnoj Evropi!*

Na tim simpozijima naglašava se da je to tadašnje (davno) darivanje sata od (islamskog) Istoka (kršćanskom) Zapadu - bilo prije punih dvanaest stoljeća! Naravno, dobro je baviti se prošlošću, ali samo ako je to ophođenje s njome postavljeno na pametan način.

Ipak, pitanje koje muslimanski intelektualci i alimi trebaju postavljati danas u vezi sa satom koji je Haruni Rešid poklonio Karlu Velikom glasi: "Zašto se u nas muslimana danas unaprijed ne zna kad je početak ramazana, zašto se unaprijed ne zna kad je kraj ramazana?! Zašto se ne zna kad počinju dva Bajrama i sve što je u vezi sa njima?!"

Da bih poštovanim čitateljima obećao bilo kakav smisao i razložnu svrhu u riječima koje će uslijediti u ovih nekoliko mojih redaka (koje pišem s velikom gorčinom i tugom), molim ih da na samom početku, zajedno sa mnom, prihvate mogućnost da je današnja muslimanska zbrka (i sramota) oko tačnog određivanja početaka i kraja ramazana, te oba Bajrama, kao i, općenito, pometnja oko tačnog "fiksiranja trajanja" hidžretskih ili lunarnih mjeseci - samo posljedica grubog i bahatog muslimanskog ignoriranja razumskih (i razumnih) konvencija koje nam pristizu iz nauke! Ali, jednako tako nam one dolaze i iz naše vjere, ali ih muslimani ignoriraju!

To što se te objektivno utemeljene konvencije ne prihvataju posljedica je grubog i bahatog međumuslimanskog inata, dakako!

Da preliminarno podsjetimo: Današnji muslimani ne tuku se i ne svađaju oko preciznog "dnevnog kalendara" svojih namaza (pet "molitvi"). Naime, "tajming" pet namaza uređen je kretanjem Sunca, Kur'an to izričito traži: "Ti namaz klanjaj kad Sunce s polovine neba krene..." (XVII:78) - u čemu jasno vidimo da je posrijedi opis "tajminga" podnevnog namaza vezan za Sunce. Slične aluzije u Kur'anu se nalaze i za još neka namaska vremena, i ona se uvijek vezuju za kretanje Sunca.

Budući da je moderni Zapad usavršio gregorijanski kalendar (koji se ravna po kretanju Sunca), te kako je svekoliki savremeni muslimanski svijet "obuhvaćen velikim brojem konvencija domišljenih na Zapadu", to se danas niko u muslimanskom svijetu ne opire ustrojtvo pet vakata namaza u skladu sa dvadeset i četiri časovne zone na planeti Zemlji.

Dodajmo ovdje radi pojašnjenja i sljedeće: U različitim povodima Kur'an spominje Sunce i Mjesec, među tim spomenima je i izravno ukazivanje Kur'ana da su Sunce i Mjesec neka vrsta dviju kazaljki (ili *rekaza*) na velikom nebeskom svodu:

*A Sunce i Mjesec je Bog dao
da bi se broj vremenu znao!*

kaže se u suri VI:96. Da bismo u intelektualnom zadovoljstvu razumjeli zašto nas Kur'an podsjeća na Sunce i Mjesec, a u vezi sa našim ljudskim *obrednim* obavezama prema Bogu, potrebno je prisjetiti se i kur'anskog zahtjeva (XLI:37): *Ne padajte ničice ni Suncu, ni Mjesecu! Ničice padajte samo Bogu!* Kao i drugdje, i ovdje je prisutna skrovita monoteistička poruka Kur'ana ljudima: Sāmo kretanje Sunca i Mjeseca jeste "njihova (Sunčeva i Mjesečeva) molitva" Bogu.

Kad ljudi klanjaju, kad obavljaju namaz ili molitvu, oni to čine *sa Suncem, sa Mjesecom*.

Stupaju u svojevrni zajednički džemat *sa njima* - a pred Bogom. Kolokvijalno rečeno, Sunce i Mjesec postaju džematlije s ljudima, a i ljudi s njima! K tome, po Kur'anu, Sunce i Mjesec su, između ostalog, i Božanski instrumenti računanja *vektorskog vremena!* Naime, prema kretanju Sunca određuje se vrijeme pet dnevnih namaza, a prema kretanju Mjeseca određuje se početak vremena ramazana, dva Bajrama i sl.

I tako, ili nalično tome, na nekoliko drugih mjesta u Kur'anu, spominju se Sunce i Mjesec, i tom se spomenu pridružuje i jasno ukazivanje na zvijezde, prema čijem se kretanju čovjek orijentira po kopnu i moru.

Upravo je u ovome krajnji smisao zašto su nam Sunce i Mjesec važni za vremenski orijentir i vremenski regulator naših obreda, kako onih svakodnevnih (*po Suncu*), tako i onih jednom godišnje (*po Mjesecu*).

Na stotine i stotine je klasičnih studija o utjecaju institucije namaza na razvoj satova (i ča-

sovnika) kao instrumenata mjerenja vektorskog vremena. Islamska kultura i civilizacija je "od samog početka" usavršila svoje *sunčeve satove*, kao i *pješčane satove*. Potom su izumljeni satovi "na vodu" (kaplje su bile ekvivalenti sekundama, itd). Zanimljivi su i satovi "na sjenu", to jest prema kretanju sjene (u krajnjemu, prema kretanju Sunca).

Umjesto da gledaju svaki dan u Sunce, muslimani su gledali u svojevremene *instrumente mjerenja* Sunčeva kretanja. I niko to nije proglasio odstupanjem od islama, niko te vodene, pješčane, osjenčane... satove i časovnike nije nikada proglasio za mrsku *nevjerničku novotariju* ili bid'at!

Dakako, uskoro su muslimani izumili i metalne časovnike ili satove, sa jednom, zatim sa dvije ili više kazaljki i sa brojkama, sa jasnim (ali egzaktnim) apstraktnim i matematičkim/geometrijskim podiocima za sate i minute. Praktički, površina svakog konvencionalnog sata/časovnika koji danas gledamo na svojoj ruci jeste sažetak Zemlji najbližeg nebeskog svoda, onog njegova dijela po kojem hodi Sunce i Mjesec.

II

Gregorijanski kalendar u kursnim listama, redu avionskih letova, itd.

Da na ovom mjestu ukratko sumiramo: Da bi se obavio namaz, danas niko od muslimana ne gleda u sjenu, ne pravi vodene ili pješčane satove, sve to, kao i tzv. "sunčevi satovi", otišlo je u muzeje. Lijepo je tim starinama baviti se ako (i kada) se živi u dokonom vremenu.

Muslimani su danas "od Mašrika do Magriba" prihvatili časovne zone koje je odredio moćni Zapad, bolje reći, takvim globalnim računanjem vremena (npr. unutar 24 časovne zone) muslimani su obuhvaćeni, niko ih nije ni pitao hoće li u tom režimu ostati ili neće.

Dakako, zanimljivo je primijetiti također i to da se niko od muslimana danas ne buni što su po tzv. "nultom" meridijanu Greenwichu određene časovne zone, ezani se čuju diljem svih tih zona (a u svima njima žive i muslimani u velikom broju!). Svake godine diljem muslimanskog svijeta izrađuju se kalendari namaskih vremena i vakata prema gregorijanskom kalendaru.

Nije poznato da se desilo da je meridijan Greenwich i današnjih dvadeset i četiri časovne

zone iko ikada od ozbiljnih muslimana proglasio bid'atom, ili osudio za ogavnu i strašnu *nevjerničku podvalu*.

Kursne liste u bankama i novinama Rijada i Teherana, u bankama Istanbula i Kaira, Islamabada i Džakarte, itd, sve se to vremenski ravna prema Greenwichu. I niko to ne proglašava bid'atom! Jednako tako je i sa avionskim letovima i saobraćajem općenito, kao i sa međunarodnom trgovinom, ugovorima o nafti, plinu i svim drugim takvim međunarodnim poslovima, saobraćanjima i transakcijama.

Svim tim važnim sektorima života ravna "svjetski kalendar", ili *gregorijanska konvencija*, prema kojoj su navijeni satovi milijardu i pet stotina miliona muslimana danas u svijetu.

I nikome u muslimanskom svijetu ne smeta što je taj kalendar nastao na inicijativu pape Gregura XIII (tako je i nazvan gregorijanski).

III

A Mjesecu smo odredili mijene... veli dragi Bog u Kur'ānu (ali, muslimani odbijaju da prihvate njihov astronomski izračun)

Wa l-qamara qaddarnāhu manāzila... Ovaj ajet iz slavne sure *Yāsīn* (XXXVI:39) posve jasno tvrdi da je dragi Bog odredio mijene Mjeseca.

Bog Kur'āna nije "hiroviti Bog", koji mijenja kosmičke zakone od slučaja do slučaja, od mjeseca do mjeseca.

Naprotiv, upravo iz činjenice da Bog ima (i da ima Njegova odredba) mi ljudi možemo usuditi se raskrivati stalne zakone svijeta oko nas. Prema Kur'ānu, dragi Bog je samo u čudima i mudžizama suspendirao svoje zakone. Ali, to je bilo rijetko.

Karakteristična formula iz sure *Yāsīn* (39), koja glasi *qaddarnāhu*, znači da su te Mjesečeve mijene *sudbinski određene*.

A ako su tako određene, onda su njihova manifestiranja i predvidljiva. A ako su predvidljiva, onda su unaprijed izračunljiva. A ako su unaprijed izračunljiva – pa zašto ih muslimanski astronomi ne izračunaju?!

A ako su ih već izračunali, zašto se onda njihov izračun ne poštuje od strane muslimanskih vjerskih (i "svjetovnih") autoriteta?! I tako dalje, ovih pitanja ima još.

Posve je jasno da bi muslimani, prije svih drugih, upravo radi ramazana i dva Bajrama, i relaksirajućeg obavljanja hadža, trebali biti zainteresirani za jednu svoju univerzalnu prihvaćenu opservatoriju koja bi se utemeljila na nekoj vrsti "muslimanskog Greenwicha". Jer ramazan i dva Bajrama, kao i obavljanje hadža, jesu oni obredi koji su svojim "tajmingom" vezani za kretanje Mjeseca i njegove položaje i mijene u odnosu na Zemlju.

Ali, muslimani su danas zapostavili Mjesec (i lunarni kalendar), zato što je Mjesec, to jest računanje vremena po njemu, prepušteno danas uglavnom samo muslimanima.

Muslimani i njihovi autoriteti danas ne žele da postignu prihvatanje blagodatnog konsenzusa astronomskog proračuna Mjesečevih mijena (koji se zna ne samo za narednih *deset mjeseci*, ili

deset godina, već se zna za *narednih hiljadu*, *pet*, *deset hiljada godina*...). Dok je ovakvog kosmosa u sektorima nebesa koji su najbliže Zemlji, do tle traju ovakve, a ne nekakve drukčije mijene Mjeseca!

S tugom kažem na kraju i sljedeće: Razjedinjeni muslimanski autoriteti, podijeljeni po mezhebima (šiije i sunije), podijeljeni po gravitaciji "svojih" svetih mjesta i hramova, natječu se u tome ko će biti *vlasnik obznane* početka Ramazana, ko će biti *gospodar obznane* dana "stajanja na Arefatu" i, samim tim, obznane početka Bajrama...

I umjesto da na Mjesec i Mjesečeve mijene pogledaju zajedničkim pogledom razuma i konvencije, muslimani dvadesetog i dvadeset i prvog stoljeća Mjesec gledaju sa brda i planina svoga inata, prkosa, zatucanosti i blindiranih pogleda.

Summary

AWAITING THE DECISION CONCERNING
A MUSLIM GREENWICH MEAN TIME

Enes KARIĆ, PhD

In this article the author discusses the necessity of introducing one unanimous lunar calendar for the entire Muslim world (and all the Muslim communities within). Calendar is to be established on the bases of astronomic calculations, all this with the purpose of synchronizing the times of beginning of the fast in the month of Ramadan, the two *eids* and the time of the *hajj*.

The author reminds us of the fact that the Muslim world observed the solar calendar since the very beginning. In fact, Muslims are observing the daily prayers up to this day in accordance to the solar calendar and many other things in a life of a Muslim are organised in accordance to the solar time calculations (today named Gregorian calendar), like trade transactions, exchange rates etc.

It is therefore, necessary to establish one unanimous astronomic observatory that would provide regular time tables of the lunar calendar for the Muslims throughout the world.

The author expresses his hopes that the Islamic authorities will have the understanding for the need of such lunar time calculation consensus, just the same way as they have reached the consensus concerning the calculations of the time according to the Gregorian calendar.

الموجز

في انتظار قرار غرينتش الإسلامية

أنس كاريتش

يشتغل الكاتب في هذا المقال بضرورة وضع تقويم قمري موحد لكافة مسلمي العالم على تنوع مجتمعاتهم وجمعاتهم. يمكن وضع التقويم بناء على الحسابات الفلكية. وذلك من أجل تحقيق التزامن في بداية الصوم في شهر رمضان. وكذلك تزامن بداية العيدين والحج.

وينوه الكاتب بأن العالم الإسلامي كان منذ البداية يحترم التقويم الشمسي. وما زال يحترمه حتى يومنا هذا. بحيث يتم تحديد أوقات الصلاة بحسب حركة الشمس. وتجذ اليوم الكثير من الأمور في العالم الإسلامي تسيير ووتضبط وفقا للتقويم الشمسي. ومن ذلك مواعيد السفر. والصفقات التجارية وقوائم أسعار العملات وغيره.

لذا بات من الضروري أن يقوم مرصد فلكي واحد وموحد بخدمة التقويم القمري للمسلمين في جميع أرجاء العالم. ويأمل الكاتب في أن يستجمع أولو الأمر قواهم كي يتوصلوا إلى إجماع حول مثل هذا التقويم القمري. تماما كما توصلوا إلى إجماع بشأن التقويم الشمسي.